

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ได้พัฒนาจนก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็วและได้ถูกนำมาใช้ในวงการต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย เดอ โบโน (De Bono, 1969 อ้างจาก Ivor K. Davies, 1972 : 1) ได้ชี้ให้เห็นว่า "เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญที่ผลักดันให้หลายสิ่งหลายอย่างก้าวหน้าไปอย่างมากและรวดเร็ว และอาจจะยังผลทำให้แนวความคิดของคนเราเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วด้วย..."

แม้แต่ในวงการศึกษาก็ได้ถูกนำมาใช้ด้วย เรียกกันว่า เทคโนโลยีการศึกษา (Educational Technology)

สำหรับประเทศไทย เทคโนโลยีการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและหลักสูตรเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้แผนการศึกษา พุทธศักราช 2503 และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้นอีกในพุทธศักราช 2520 และ 2521 โดยนำเทคโนโลยีการศึกษาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาและปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันเป็นการสร้างสภาพการเรียนรู้ที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความสะดวกและอย่างมีระบบ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ 2526 : 287-288) มีการนำเทคโนโลยีการศึกษามาใช้เป็นเครื่องมือและสื่อกลางการส่งเสริมปรับปรุงและดำเนินงานด้านการบริหาร ด้านวิชาการ และด้านบริการในหน่วยงานต่าง ๆ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2526 : 36) ทั้งในส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและเอกชน เพื่อให้การจัดดำเนินการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ มีผลงานและมีเป้าหมายที่ปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า เทคโนโลยีการศึกษาไว้มากมายพอสมควรได้ว่า เทคโนโลยีการศึกษา คือ วิธีการนำความรู้ แนวความคิดและกระบวนการ ตลอดจนเครื่องมือและวัสดุต่าง ๆ อันเป็นผลจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มาใช้ร่วมกันอย่างมีระบบ เพื่อแก้ไขปัญหาและเกื้อหนุนพัฒนาการศึกษาให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Carter V. good, 1973 : 592)

Richmond, W. Kenneth 1970 : 5, ไชยยศ เรืองสุวรรณ 2526 : 19)

เทคโนโลยีการศึกษาจึงเปรียบเสมือนมีบทบาทเป็นมิติที่ 3 ทางการศึกษาเพิ่มจากด้านวิชาการและวิชาชีพ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2526 : 36) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเทคโนโลยีการศึกษาเสมือนเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎี (วิชาการ) และการปฏิบัติ (การจัดการหรือการบริหาร) ในทางการศึกษา

ดังนั้น เทคโนโลยีการศึกษา จึงมีบทบาทเป็นสื่อกลางในกระบวนการเรียนการสอน เพราะเราถือว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการสนธิเวทนาการ (Two Way Communication) (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2526 : 40)

เทคโนโลยีการศึกษา ไม่ใช่แขนงวิทยาการเดี่ยวใด ๆ (a discipline) แต่เป็นวิธีการเชิงสหวิทยาการ (inter-disciplinary) ของขบวนการทั้งหมดของการเรียนการสอน เทคโนโลยีการศึกษาเป็นการนำเอาวิธีระบบเข้ามาใช้ในการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Productivity) และประหยัดค้ำค่า (Economy) ดังนั้นเทคโนโลยีการศึกษาจึงเป็นการประยุกต์ใช้หลักการทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษา เช่น ทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษา (Educational Psychology Theory) ทฤษฎีการสื่อสาร (Communication Theory) ทฤษฎีโสตทัศนศึกษา (Audiovisual Theory) และหลักการของวิธีระบบ (Systematic Approach) เข้าด้วยกัน (ไชยยศ เรืองสุวรรณ 2526 : 79)

เมื่อเทคโนโลยีการศึกษา เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการที่ย้ำในเรื่องความสำคัญของวิธีระบบ (Systematic Identification) พัฒนาการ (Development) การรวบรวมหรือการจัดรูปแบบองค์การ (Organization) และการใช้ (Utilization) แหล่งการเรียนรู้ เพื่อเกื้อหนุนให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยความสะดวกและประสิทธิภาพ ดังนั้น งานทางเทคโนโลยีการศึกษาจึงย่อมต้องการบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้านมาปฏิบัติดำเนินงาน มาเป็นนักจัดระบบการสอน มาเป็นผู้ออกแบบการเรียนการสอน เพื่อมาทำหน้าที่จัดระบบการสอนให้เกิดผลดีตามความสามารถและความถนัดของผู้เรียน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2529 : 170) งานทางเทคโนโลยีการศึกษามีส่วนประกอบหลายอย่าง หอจะจำแนกได้ดังนี้ (State Educational Records and Reports Series : Handbook x, 1975)

1. การวิจัย (Research)
2. การออกแบบ (Design)
3. การผลิต (Production)
4. การประเมินผล (Evaluation)
5. การให้ความช่วยเหลือ (Logistics)
6. การใช้ (Utilization)

สมาคมสื่อสารและเทคโนโลยีการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา หรือ AECT (The Association for Educational Communication and Technology) (Brown and others, 1972 : 17) ได้กล่าวถึงนักเทคโนโลยีการศึกษาไว้ว่า

"งานอาชีพใหม่ (เทคโนโลยีการสอน) มีบุคลากรที่สามารถเป็นผู้นำในการออกแบบ (Design) การปฏิบัติให้บังเกิดผลสมบูรณ์ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) การจัดการศึกษาด้วยการใช้สื่อได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จหรือล้มเหลวในการจัดการศึกษาในอนาคตขึ้นอยู่กับกำหนดยุทธศาสตร์ และหน้าที่ของบุคลากร และแหล่งทรัพยากรที่คนกลุ่มนี้นำมาใช้ในการศึกษา"

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้กำหนดบทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาไว้ว่า เป็นผู้
ที่ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2526 : 40)

1. ช่วยกำหนดระบบการผลิตสื่อการสอน
2. วางแผนการผลิตสื่อการสอน
3. วางแผนการใช้สื่อการสอน
4. พิจารณาคูณภาพ ความรู้ เนื้อหา และประสบการณ์

สุวิมล วัชราศัย (2524 : 40) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้เชี่ยวชาญทางสื่อ
การสอน ซึ่งเป็นผู้ที่จบการศึกษาสาขาสื่อการสอนว่า คือผู้ที่

1. วางแผนการผลิตวัสดุ รวมทั้งการเขียนบทภาพยนตร์ โทรทัศน์ สไลด์
2. ช่วยให้คำแนะนำในการเลือกใช้อุปกรณ์ให้ถูกต้อง เพื่อให้การใช้อุปกรณ์มีประสิทธิภาพ

ที่สุด

3. เป็นผู้ให้คำแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่

4. ดำเนินการติดตามผลการใช้สื่อ

5. วิจัยเรื่องเกี่ยวกับสื่อการสอน เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการใช้และการผลิตสื่อการสอน

6. วัดและประเมินผลสื่อต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้น

สันต์ วรศิริ (สรุปผลสัมมนาเรื่องแนวโน้มหลักสูตรวิชาเทคโนโลยีการศึกษาและความต้องการของหน่วยงาน 2524 : 35) ได้กล่าวถึงขอบเขตการทำงานของนักเทคโนโลยีการศึกษา ดังนี้คือ

นักเทคโนโลยีการศึกษา ในปัจจุบันไม่ได้ทำงานในสถาบันการศึกษาเท่านั้น บางคนทำงานส่วนตัว เช่น การผลิตสื่อ หรืออุปกรณ์การเรียนการสอน บางคนทำงานในรัฐวิสาหกิจและเอกชน ส่วนมากจะอยู่ในฐานะผู้ให้ความรู้และการฝึกอบรม บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษา จะต้องเป็นผู้ที่สามารถในการประยุกต์ และวิเคราะห์สื่อต่าง ๆ เพื่อใช้ได้เหมาะสมกับเนื้อหาและหลักสูตร มีความสามารถในการออกแบบ การใช้ การผลิต ตลอดจนการให้คำแนะนำการใช้สื่อกับผู้อื่นได้ นักเทคโนโลยีการศึกษาต้องรู้บทบาทของตนเองว่าไม่ใช่เป็นช่างเทคนิค แต่เป็นผู้วางแผน วางระบบในการทำงาน เมื่อจะวางแผน วางระบบในด้านใดก็ควรมีความรู้ทางด้านนั้น ๆ เป็นพื้นฐานด้วย

ดร.เป็รื่อง ภูมิ (เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง บทบาทและหน้าที่ของนักเทคโนโลยีการศึกษาในทัศนะของผู้บริหาร 2527 : 1-3) กล่าวว่า

บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษา คือ นักออกแบบระบบวิธีการทำงานและนักออกแบบสื่อการศึกษาหรือสื่อการเรียนการสอน นักเทคโนโลยีการศึกษาไม่ใช่ Technician ที่ทำหน้าที่จัดทำ ผลิตสื่อการสอนและควบคุมเครื่องโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ แต่นักเทคโนโลยีการศึกษาจะต้องสามารถออกแบบหรือวางแผนให้เกิดระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

บุญเลิศ ศาสรี (สรุปผลสัมมนาเรื่อง แนวโน้มหลักสูตรวิชาเทคโนโลยีการศึกษาและความต้องการของหน่วยงาน 2524 : 67-68) กล่าวถึง หน่วยงานที่ต้องการนักเทคโนโลยีการศึกษาและคุณลักษณะของนักเทคโนโลยีการศึกษา ดังนี้คือ

หน่วยงานที่ต้องการนักเทคโนโลยีการศึกษามีทั้งหน่วยงานของรัฐบาล รัฐวิสาหกิจและเอกชน ซึ่งทั้ง 3 หน่วยงานมีลักษณะของงานดังนี้ คือ

1. การจัดการศึกษา ซึ่งหน่วยงานและสถาบันการศึกษาจะทราบว่าต้องใช้ นักเทคโนโลยีการศึกษาจำนวนเท่าใดและเมื่อใด
2. การจัดการฝึกอบรม เรียกนักเทคโนโลยีการศึกษาในรูปแบบนี้ว่า นักเทคโนโลยี การศึกษาฝึกอบรม โดยการฝึกอบรมจะนำแนวคิดของการใช้สื่อการเรียนการสอนมาใช้ในการ ฝึกอบรม เพื่อพัฒนาหน่วยงาน
3. การเผยแพร่ เป็นการประชาสัมพันธ์ให้รู้จักหน่วยงาน และนโยบายของหน่วยงาน
4. การประชาสัมพันธ์ นักเทคโนโลยีจะต้องมีความสามารถในการนำเสนอ ใช้ เพื่อ ให้การประชาสัมพันธ์บรรลุเป้าหมาย
5. การโฆษณา เหมือนกับการประชาสัมพันธ์

หน้าที่ของนักเทคโนโลยีการศึกษา คือ

1. แนะนำและวางแผนการใช้วัสดุอุปกรณ์ทางโสตทัศนูปกรณ์ให้วิทยากร เพื่อ เพิ่มขุม ประสิทธิภาพของการสอน
2. มอบหมาย และกำกับดูแลงานจัดทำโสตทัศนูปกรณ์ เพื่อใช้ในการศึกษา
3. วางระบบและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บรักษาและปรับปรุงวัสดุ อุปกรณ์ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า แนวคิดด้านเทคโนโลยีการศึกษา ได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมมาก ไม่เน้นเพียงแค่วัสดุและอุปกรณ์เท่านั้น แต่หมายรวมถึง วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญและมีบทบาทมากขึ้นในปัจจุบัน สำหรับประเทศไทยนั้นเท่าที่ปฏิบัติกันมา เป็น ที่ทราบกันดีว่า บทบาทสำคัญของนักเทคโนโลยีการศึกษานั้น ก็คือ ผู้จัดการหรือผู้บริการ เครื่อง มือและสื่อการศึกษาต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ สุวรรณ ชาติสุกานต์ (2523 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษามหาบทและฐานะครูโสตทัศนศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของครูโสตทัศนศึกษา คือ การให้บริการและผลิตสื่อการสอน แต่จะเป็นผู้ที่ให้บริการด้านสื่อการสอนมากกว่าผลิตสื่อการสอน และเป็นผู้ที่ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ในการเลือก การผลิต การนำสื่อการสอนไปใช้ประกอบการสอน

แต่เมื่อแนวคิดทาง เทคโนโลยีการศึกษาในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงโดยนำวิธีระบบมา ใช้ในการศึกษาและยอมรับว่าวิธีระบบในการศึกษา คือ เทคโนโลยีการศึกษา (Gagne' and

Briggs, 1979 : 20) ดังนั้น บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาจึงเปลี่ยนไปด้วย นักเทคโนโลยีการศึกษากลายเป็นผู้นำทางการศึกษา ในฐานะผู้วางแผนและพัฒนาการศึกษาด้วยระบบการสอน (ไชยยศ เรืองสุวรรณ 2526 : 96) ไม่ใช่แต่เพียงเป็นผู้ใช้หรือผลิตวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น

ผู้นำทางด้านการศึกษาจำนวนไม่น้อย ตระหนักดีว่า บุคลากรที่จะเป็นกุญแจสำคัญในการใช้และเผยแพร่การใช้ "ระบบการสอน" ก็คือ ผู้ชำนาญด้านสื่อหรือนักเทคโนโลยีการศึกษานั้นเอง (Gagne' and Briggs, 1979 : 20)

การศึกษาเรื่องบทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาในประเทศไทย นั้น จึงนับว่ามีประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการผลิตและ/หรือปรับปรุงนักเทคโนโลยีการศึกษาให้เหมาะสม จนสามารถพัฒนาระบบการเรียนการสอน และสามารถนำทรัพยากรทางการศึกษามาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นการที่จะศึกษาว่า นักเทคโนโลยีการศึกษาในประเทศไทย ในปัจจุบัน มีบทบาทหน้าที่ในงานด้านเทคโนโลยีการศึกษาอย่างไร ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรที่จะทำการศึกษาจากความคิดเห็นของผู้บริหารหน่วยงานที่นักเทคโนโลยีการศึกษาสังกัดอยู่ รวมทั้งจากความคิดเห็นของตัวนักเทคโนโลยีการศึกษาเองด้วย เพื่อจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามบทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาตามการรับรู้ของตนเอง และผู้บริหารทั้งในสถานการศึกษาและนอกสถานการศึกษา เกี่ยวกับงานด้านเทคโนโลยีการศึกษา
2. เพื่อ เปรียบเทียบบทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาตามการรับรู้ของตนเองและผู้บริหารทั้งในสถานการศึกษาและนอกสถานการศึกษา

คำถามในการวิจัย

1. บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาตามการรับรู้ของตนเองและผู้บริหารเกี่ยวกับงานด้านเทคโนโลยีการศึกษา เป็นอย่างไร
2. บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาตามการรับรู้ของตนเองและผู้บริหารมีความแตกต่างกันหรือไม่

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม ได้แก่
  - 1.1 นักเทคโนโลยีการศึกษาทั้งในสถาบันการศึกษา และนอกสถาบันการศึกษา อย่างละ 150 คน รวมเป็น 300 คน ซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้
    - 1.1.1 มีคุณวุฒิทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก ทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา หรือ
    - 1.1.2 มีคุณวุฒิทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก ในสาขาอื่น และปฏิบัติงานโดยเป็นบุคลากรในหน่วยงาน ทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา อย่างน้อย 1 ปี
  - 1.2 ผู้บริหารซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นต้นโดยตรง ในหน่วยงานที่มีนักเทคโนโลยีการศึกษา สังกัดอยู่ทั้งในสถาบันการศึกษาและนอกสถาบันการศึกษาอย่างละ 60 คน รวมเป็น 120 คน
2. การศึกษาถึงบทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษานั้นจะศึกษาเกี่ยวกับงานด้านการผลิต, การออกแบบและพัฒนา, การเลือกและการใช้, การบริการและให้คำปรึกษา การบริหาร และการวิจัย

คำจำกัดความ

1. บทบาท หมายถึง หน้าที่ ความรับผิดชอบ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการงานโดยตรง และงานพิเศษที่ควรกระทำ หรือได้รับการคาดหวังจากบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าควรกระทำ ในการปฏิบัติงาน (ภิญโญ สาร 2519 : 283)
2. บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษา หมายถึง งานด้านเทคโนโลยีการศึกษาที่นักเทคโนโลยีการศึกษาปฏิบัติ อันได้แก่ การผลิต การออกแบบและพัฒนา การเลือกและการใช้ การบริการและให้คำปรึกษา การบริหาร การวิจัย
3. การรับรู้ หมายถึง การแปลความหรือตีความเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเทคโนโลยีการศึกษา ที่แสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ในงานด้านเทคโนโลยีการศึกษา โดยผู้บริหารและนักเทคโนโลยีการศึกษาเป็นผู้ประเมิน

4. หน่วยงานในสถาบันการศึกษา หมายถึง หน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ และการบริหารงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง อันได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย

5. หน่วยงานนอกสถาบันการศึกษา หมายถึง หน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ และการบริหารงานต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง อันได้แก่ กระทรวงต่าง ๆ ยกเว้นกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย รัฐวิสาหกิจ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเอกชน เป็นต้น

6. ภาพรวม หมายถึง งานด้านใหญ่ ๆ ของนักเทคโนโลยีการศึกษา ที่ไม่จำแนก เป็นงานย่อย

7. ภาพย่อย หมายถึง งานของนักเทคโนโลยีการศึกษา ที่จำแนกรายละเอียดของ งานแต่ละด้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบบทบาทในปัจจุบันของนัก เทคโนโลยีการศึกษาตาม การรับรู้ของตนเอง และผู้บริหาร ซึ่งจะ เป็นข้อมูลให้บุคลากรด้าน เทคโนโลยีทางการศึกษาทราบถึงบทบาทของตนเอง เพื่อจะได้ปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของตนเองให้ เหมาะสมกับความต้องการของหน่วยงาน
2. เพื่อที่จะ เป็นข้อมูลให้สถาบันการศึกษาที่ผลิตบุคลากรด้าน เทคโนโลยีทางการศึกษา ใช้เป็นแนวทางในการผลิตบุคลากรให้สนองความต้องการของหน่วยงาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย